

верситеті // Науково метод. збірник «Шляхи розвитку духовності та освіти». Вінниця, 2006. – С. 219–226.

4. Михелькевич, В. Н. Основы научно-технического творчества : учеб.-метод. пособие для преподавателей вузов / В. Н. Михелькевич, В. М. Радомский. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2004. – 320 с.

Н. И. Демченко

Специфика развития творчества будущих инженеров в процессе формирования профессиональной компетентности

Резюме. В статье рассматриваются основные аспекты формирования и развития профессиональной культуры будущих специалистов инженерной отрасли в условиях высшего технического учебного заведения. Определена роль инженерного творчества в процессе личностного и профессионального развития современного специалиста.

Ключевые слова: профессиональное образование, профессиональная компетентность, творчество, инженерная деятельность, профессиональная культура.

N. Demchenko

Creativity specific of future engineers development in the process of professional competence formation

Summary. The article deals with theoretical and methodological preconditions of structure and level of modern professional culture of future engineers at higher educational establishment in Ukraine. The role of engineering creativity in the process of present-day specialist individual and professional development was determined.

Key words: professional education, professional competence, creativity, engineering activities, professional culture.

УДК 378.14.015.62

Л. М. Дибкова

ВЗАЄМОДІЯ В ОЦІННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ВИШУ

Резюме. У даній статті розглядається один із найважливіших аспектів організації навчального процесу – взаємодія всіх учасників в процесі оцінювання отриманих результатів, який обумовлений сучасним станом розвитку світової і національної науки, економіки і освітньої практики. Проаналізовані основні компоненти, розглянуті перспективи удосконалення.

Ключові слова: взаємодія, компоненти оцінної діяльності, оцінювання навчальних результатів, університет світового рівня, якість освіти.

Постановка проблеми

Формування висококомпетентних фахівців для всіх галузей суспільного життя – стратегічний національний пріоритет кожної держави. Глобалізація світової економіки посилює конкуренцію на ринку праці, що спонукає до пошуку шляхів підвищення якості освітніх послуг. «Сфера вищої освіти представляє собою сьогодні глобальне конкурентне середовище, що зумовлює

необхідність для університетів постійно вдосконалювати свою діяльність і шукати джерела стійких конкурентних переваг» [2, с. 173]. Бізнес-структури все частіше піднімають питання про дефіцит кадрів, особливо це стосується топ-менеджерів. В Україні існує значна кількість вищих навчальних закладів, які щорічно закінчують тисячі випускників різних спеціальностей, багато з яких так і не можуть знайти роботу за

фахом. На результати процесу навчання і виховання особистості у навчальному закладі значний вплив також має оточуюче середовище, іноді суттєво викривляючи, і навіть знецінюючи зусилля навчального закладу щодо досягнення визначених цілей навчання і виховання. Це призводить до певної радикалізації суспільних настроїв, виникнення акцій протесту.

Саме тому якість підготовки майбутніх фахівців набуває особливої актуальності, повинна характеризувати не тільки освітні, а й соціальні компетенції, та відповідати потребам та очікуванням суспільства. Постійний моніторинг перебігу навчального процесу та взаємодія при проведенні оцінювання є необхідною умовою отримання якісної освіти. Це домінуюча тема наукових досліджень останніх років. При цьому аналізуються такі питання як:

- особистісний розвиток студентів (Бех І, Бондаревська Є., Ільїн Є., Левченко Т., Рибалка В., Якіманская І. та ін.);

- управління і моніторинг якості освіти (Аванесов В., Булах І., Вікторов В., Зварич І., Луговий В., Романенко Ю., Шишов С. та ін.);

- компетентнісний підхід в освітній діяльності (Болотов В., Зімня І., Іванова Т., Пометун О., Равен Дж. та ін.);

- інноваційність в освіті (Андрущенко В., Артюшина М., Дичківська І., Кремень В., Пометун О., Сластьонін В., Хуторской А. та ін.);

- інформатизація освітнього простору (Биков В., Згуровський М., Жалдак М.,

- Матвієнко О., Маштабиць Ю., Морзе Н., Полат Є. та ін.);

- самостійна робота студентів (Солдатенко М., Вербицький А., Буряк В., Козаков В., Шамова Т. та ін.);

- чимало наукових робіт присвячені професійному розвитку і самоосвіті педагогів (Гузій Н., Зязюн І., Коломінський Я., Кузьміна Н., Маркова А., Савченко О., Щукіна Г. та ін.);

- питання аналізу підходів до організації ефективної взаємодії при проведенні оцінювання досягнутих результатів навчальної діяльності у вищому навчальному закладі та висвітлення перспектив її вдосконалення потребує подальшого дослідження, що і визначило мету нашої статті.

Приєднання Україною до основних принципів Болонської декларації сприяє реалізації сподівань громадян до визнання національної освітньої системи у світі. Аналізуючи особливості університетів світового рівня, Дж. Салми у своєму дослідженні акцентує на таких основних показниках:

- висококваліфіковані професорсько-викладацькі кадри;

- якість навчання;

- успіхи у дослідницькій діяльності, високі індекси цитування опублікованих результатів;

- високий рівень державних і недержавних джерел фінансування;

- добре обладнані приміщення для навчання та досліджень;

- академічна свобода для студентів [8, с. 97].

Організація ефективної взаємодії всіх учасників навчального процесу – керівництво, викладачі, методичний персонал, студенти – є необхідною умовою отримання якісної освіти. Аналізуючи цілісність оцінки в області якості професійної освіти, Б. Жигалов зазначає, що «реалізація психолого-педагогічного аспекту оцінки пов'язана із створенням оціночного простору ВНЗ, де суб'єкти освіти відіграють головну роль. Це вимагає враховувати адекватність підготовки до оціночної діяльності всіх, хто бере участь в оцінюванні» [4]. Наголошує на розширенні поняття «навчальне середовище» і С. Гончаренко, зазначаючи, що «це – спеціально організований простір для засвоєння різних видів і форм людської діяльності, в якому учень оволодіває науковими знаннями, досвідом емоційно-ціннісного ставлення до світу, речей і людей, досвідом спілкування, взаємодії, ніби розкриває себе для світу, з яким внутрішньо взаємозв'язаний» [3, с.24]. В. Биков уточнює, що «структура навчального середовища визначає його внутрішню організацію, взаємозв'язок і взаємозалежність між його елементами. Елементи виступають, з одного боку, як його атрибути чи аспекти розгляду, що визначають змістовну і матеріальну наповненість, а, з іншого боку, як ресурси, що включаються у навчальну діяльність, набуваючи при цьому ознак засобів навчання і виховання [1].

Управління оцінюванням навчальних результатів пов'язано між собою через процеси комунікації та інформаційну забезпеченість всіх учасників навчального процесу. Як стверджує Е. Лузік, одним із системоутворюючих факторів управлінської діяльності в освітньому процесі є «комунікативний компонент, що включає в себе стиль взаємин педагога і студента (психолого-педагогічне спілкування) як перший рівень управління; керівника вищого навчального закладу і викладача як другий рівень управління (професійне спілкування)» [5].

Проаналізуємо більш детально суб'єкт-суб'єктну взаємодію між учасниками навчального процесу, яка спрямована на створення адекватного оцінного простору освітніх процесів.

Студенти. Вважаємо, що саме студенти є головними суб'єктами оцінювання організації навчальної діяльності, починають займати активну позицію, намагаючись отримати освіту у прес-

тижному ВНЗ. Окрім проведення опитувань зацікавленими особами (дослідницькі центри університету, студентські ради, окремі викладачі тощо), результати оцінювання студентами перебігу навчального процесу можна дослідити і неформально. Наприклад, високий/низький рівень мотивації до вивчення дисципліни, творче/формальне відношення до процесу навчання відображають оцінку студентами компетентності викладачів та розробки навчальної програми; повага та гордість за можливість отримання освіти саме в даному ВНЗ свідчить про високу оцінку рівня організації навчання. Студенти усвідомлюють необхідність у такій освіті, яка б дала їм змогу бути конкурентоздатними на ринку праці, оцінюють якість організації освітнього процесу: навчально-методичне забезпечення, що має їм допомагати у отриманні знань; адекватність отриманих оцінок відповідно до розроблених викладачами критеріїв оцінювання; зручність розкладу занять тощо.

Викладачі. Це активні суб'єкти навчального процесу, які оцінюють рівень попередньої підготовки студентів до навчання, розробляють навчальні програми вивчення певних дисциплін, структурують зміст і розробляють відповідні методи та засоби для адекватного оцінювання досягнутих студентами результатів. Викладачі також повинні оцінити наявність необхідного технічного та методичного забезпечення для проведення викладацької діяльності, за необхідності, надати керівництву власні пропозиції щодо її удосконалення. Умови праці, методи стимулювання викладачів мають вагомe значення для проведення і науково-дослідницької діяльності. Можливість підвищення професійної кваліфікації для кожного викладача – необхідна умова якісно організованого навчального процесу. С. Філонович, характеризуючи сучасного викладача, зазначає, що «це людина із широким кругозором, що постійно розширюється; здатний та мотивований не тільки до отримання нових знань для їх подальшої ретрансляції, але й до самостійної генерації таких знань. Власну безперервну освіту такий викладач розглядає як невід'ємний елемент підтримки своєї індивідуальної конкурентоздатності» [7].

Керівництво вишу. Організовує періодичне оцінювання професійної компетентності викладачів відповідно до розроблених процедур. Виконує постійний моніторинг навчальних програм та методичного забезпечення дисципліни. Проектує та розробляє загальні підходи до оцінювання:

– інформаційно-методичне забезпечення навчального процесу – наявність підручників, навчальних посібників, навчально-методичних матеріалів у паперовому і електронному вигляді, програмне забезпечення (в т. ч. узгоджені тестові

програми), що сприяють ефективному проведенню оцінювання навчальних результатів;

– структурування етапів оцінювання: поточне (лекційний матеріал; семінарські, практичні, лабораторні заняття, самостійна робота), підсумкове (залік, іспит). Виокремлення об'єктів оцінювання на кожному етапі: наприклад, поточне оцінювання проводиться за результатами відповідей студентів на заняттях, захисту їх самостійних або лабораторних робіт; враховує активність, попередню підготовленість до заняття тощо. При проведенні іспиту визначається кількість питань в екзаменаційному білеті, максимальну кількість балів за правильну відповідь та мінімальну кількість балів, яка вважається задовільною оцінкою результату іспиту;

– єдині стандарти до проведення оцінювання. При запровадженні у ВНЗ кредитно-модульної системи – визначається відсоткове відношення ваги кожного із етапів (наприклад, 50 балів за результати поточного оцінювання та 50 балів – підсумкове). Якщо дисципліна вивчається протягом 2-х і більше семестрів із підсумковим контролем у формі іспиту, то потрібно чітко визначити як розраховується підсумок (наприклад, середній бал за результатами поточної успішності в усіх семестрах, в яких вивчалася дисципліна, та результати іспиту);

– журнали єдиної форми для фіксації успішності студентів академічної групи протягом семестру. Вони можуть бути представлені як у паперовому так і у електронному вигляді. Додатком до журналу є інструкція для роботи із ним, наприклад, електронний журнал відкритий для редагування лише певний проміжок часу (7 днів від поточної дати);

– відомості навчальної успішності єдиної форми для проведення підсумкового оцінювання навчальних результатів із інструкцією для викладачів по їх заповненню; у кредитно-модульній формі навчання – додається таблиця для переведення даних 100-бальної шкали оцінювання у 4-х бальну та шкалу за системою ECTS;

– розробка вищеназваних стандартів окремо для студентів денної, заочної, вечірньої та дистанційної форм навчання;

– форми для проведення аналізу отриманих навчальних результатів – таблиць, звітів, аналітичних довідок, які подаються для заповнення в деканати та на кафедри і повертаються на рівень керівництва;

– на основі результатів аналізу вироблення рекомендацій для корегування навчального процесу в подальшому.

Надзвичайно вагома роль керівництва вишу – взаємодія із зовнішнім середовищем: моніторинг

працевлаштування випускників; дослідження ринку праці; зустрічі з роботодавцями, прогнозування соціокультурних та економічних тенденцій тощо. Важливо і проведення оцінки наявних освітніх ресурсів, іміджу та репутацію ВНЗ, залучення до навчальної діяльності викладачів із світовим іменем, розширення лінійки освітніх товарів (курси, тренінги, підготовка абітурієнтів, он-лайн курси тощо), проектування стратегії розвитку вишу на перспективу. Для сучасних умов вагомим фактором якісної освіти є рівень виховної роботи у студентському середовищі, формування їх морального обліку як представників університетської еліти.

Навчально-методичні працівники (методисти, бібліотекарі, лаборанти та ін.). Вважаємо, що це не «допоміжний персонал», а важливий контингент у організації якісного навчального процесу, від результатів роботи якого залежить результативність діяльності університету: складання зручного розкладу проведення навчальних занять як для студентів так і для викладачів; чіткі узгоджені дії та оцінювання рівня забезпечення безперервної роботи інформаційно-комунікативних пристроїв, обладнання для проведення лекційних, семінарських, практичних занять; доступність інформації про новинки бібліотеки та ін.

Роботодавці. Оцінюють рівень підготовки молодих фахівців. Оцінюють навчальні програми з метою їх максимальної адаптації до потреб підприємства, беруть участь в організації практики студентів, залучення їх до дослідницької діяльності. Як зазначає Н. Василькова, «у провідних країнах університетські дослідження стали набагато більше орієнтованими на потреби зовнішнього середовища і інтегрованими в економічний цикл інновацій та зростання, ніж це було раніше» [2, с. 174]. Роботодавці також оцінюють імідж ВНЗ на світовому рівні, допомагають скласти перспективні плани розвитку, враховуючи тенденції розвитку глобальних економічних процесів.

О. Волков розробив система критеріїв, за якими визначається якість підготовки спеціаліста:

– навченість (оцінка знань нормативних, загальнонаукових дисциплін та професійних дисциплін, правова грамотність);

– уміння (оцінка системної діяльності: уміння працювати на системному рівні вдосконалювати та здійснювати моніторинг), оцінка уміння розподілу ресурсів (часу, кадрів, матеріалу, грошей), оцінка уміння працювати з інформацією (інтерпретувати та передавати, використовувати комп'ютерну і офісну техніку), творче мислення, здатність до передбачення, пошуку нових рішень, участь у науковій роботі;

– навички (оцінка базових навичок (говорити, писати, читати, слухати, рахувати), навичок міжособистісного спілкування (робота в командах, навчання інших, ведення переговорів, здатність до лідерства), оцінка професійних навичок);

– особистісні якості (оцінка відповідальності, самоорганізованості, самоуправління, комунікабельності, рішучості, самостійності, твердості характеру, здорового способу життя, участі у культурних, спортивних та інших масових заходах);

– підготовка абітурієнта (навченість, уміння, навички, особистісні якості);

– задоволення роботодавця (навченість, уміння, навички, особистісні якості) [6, с. 9].

Висновки. Таким чином, сучасні педагогічні технології можуть забезпечити високу якість і рівень підготовки майбутніх фахівців за наявності спроектованого і запровадженого процесу ефективної взаємодії при оцінюванні навчальних результатів, який дозволяє діагностувати, корегувати та прогнозувати якість освіти.

Література

1. Биков В. Ю. Доменно-фреймова модель педагогічної системи // Теорія і практика управління соціальними системами / Щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХП». – 2004, № 3. – С. 50–69.

2. Василькова Н. В. Стратегічне управління знаннями як джерело конкурентних переваг вищого навчального закладу // Стратегія економічного розвитку України. № 1. – К.: КНЕУ, 2012.

3. Гончаренко С. У. Методика як наука – Хмельницький, 2000 – 106 с.

4. Жигальов Б. А. Система оцінки якості професійного образования в лінгвістическом вузе: автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.08 – Шуя, 2012. – 41 с.

5. Лузік Е. В. Інтегративно-діяльнісний підхід як методологічна основа управлінської діяльності освітнім процесом у вищих технічних навчальних закладах // Вища освіта України. – № 1, 2009. – С. 113–118.

6. Система якості вищих навчальних закладів: теорія і практика: [монографія] / О. І. Волков [та ін.] ; Київ. нац. ун-т технологій та дизайну. – К.: Наукова думка, 2006. – 301 с.

7. Филонович С. Р. Life-Long Learning: последствия для высшей школы // Вопросы образования, № 4, 2009.

8. Salmi J. The Challenge of Establishing World-Class Universities. – The World Bank, Washington DC, 2011. – 136 с.

Л. Н. Дыбкова

Взаимодействие в оценочной деятельности в учебном процессе современного вуза

Резюме. В статье рассматривается один из важных аспектов организации учебного процесса – взаимодействие всех участников в процессе оценивания полученных результатов, который обусловлен современным состоянием развития мировой и национальной науки, экономики и образовательной практики. Проанализированы основные компоненты, спроектированы перспективы усовершенствования.

Ключевые слова: взаимодействие, компоненты оценочной деятельности, оценивание учебных результатов, университет мирового уровня, качество образования.

L. Dybkova

Interaction in the evaluation activity in the educational process of modern university

Summary. The interaction of all participants in the process of the results evaluation of the training activities of the university students in this article are discussed. These problems are caused by global development and national science, economics and educational practice. The main components are analyzed, designed to improve prospects.

Key words: components of evaluation activities, interaction, evaluation of educational results, quality of education, world-class universities.

УДК 378.147 (045)

О. В. Добротвор

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Резюме. Розглянуто проблеми організації та контролю ефективної самостійної роботи студентів у зв'язку з сучасними загальноєвропейськими вимогами визначення трудомісткості навчальної діяльності. На прикладі одного з поширених у практиці ВНЗ видів самостійної роботи – створення реферату – представлено дидактичні засади отримання освітніх результатів за конкретні академічні години.

Ключові слова: самостійна робота, реферат, педагогічна взаємодія, дидактичні принципи, індивідуальна освітня траєкторія, особистісно-орієнтований підхід, інформатизація, науковий дискурс, комунікація, компетентність, модуль.

Постановка проблеми та її актуальність. У зв'язку з євроінтеграційними процесами у сфері вищої освіти України останніми роками посилюється науково-практичний інтерес до вивчення ефективності самостійної роботи (далі – СР) студентів. Активність та самостійність тих, хто навчається, як дидактичний принцип набуває особливої значущості сьогодні. Серед основних причин такої світової тенденції фахівці зазначають такі:

1) усвідомлення головного завдання вищої школи - підготовка конкурентоздатного, компетентного фахівця;

2) актуальність неперервної освіти сьогодні (освіта протягом життя), що вимагає постійного вдосконалення власних знань;

3) потреба в організаційних змінах освітнього процесу (скорочення аудиторної роботи, відхід від традиційного «пасивного» слухання лекцій до збільшення СР роботи студентів) внаслідок

стрімкого розвитку інформаційних технологій, проблеми накопичення та зберігання знань [1].

У зв'язку із зазначеним, викладачам та студентам країн-учасниць Болонського процесу необхідно запровадити ефективні форми і методи самостійної роботи та відповідно до нової парадигми освіти визначити критерії оцінювання виконаної студентом роботи у системі залікових одиниць. Для української вищої школи введення залікових одиниць потребує переосмислення самого механізму фіксації результатів освіти, формування адекватних світовим підходів для накопичення, визнання та присвоєння кваліфікації в умовах неперервного навчання. Відповідно до принципу академічної свободи навчальні заклади самостійно визначають певні правила зарахування видів самостійної роботи студентів, у тому числі – кількість академічних годин на різні види навчальної роботи, що є необхідною складовою